

Dröm blev verklighet

Så ser hela slottet ut sett från utsiktsplatsen mittemot den östra fasaden.

Det är fredag förmiddag och sommar. Runt slottet går nyfikna turister. Några med en liten apparat hängandes runt halsen, en audioguide, som berättar på alla möjliga språk om det spännande slottet, som tog 33 år att byggas.

Text: Cécile Tartar Jönsson

Foto: Mats Fotomats Jönsson

Efter att ha betalat var sin biljett i kassan, går vi ut i det som för drygt 130 år sedan bara var ett grönsaksland, men som nu innehåller ett fantastiskt slott. Vi går igenom en allé som består av en enda gammal vinranka. Härstammar den från den tiden också? Jag har redan varit här två gånger, den ena gången med mina föräldrar när jag var liten och den andra på en skolresa. Denna gång är jag här med min man, som upptäcker den här platsen för första gången.

Vi är i en liten by som heter Hauterives, i sydöstra Frankrike. Dagen är fredagen den 13 juli 2012. Det har gått exakt 100 år sedan slottet färdigställdes, och det firas med en utställning gjord av utdrag ur en bok som heter "100 ans 100 regards" (100 år 100 blickar); blickarna som det syftas på är kända personers blickar på slottet; det är bl.a. skådespelare, konstnärer, författare osv, som har sett på det här slottet, vid vilket jag nu står, och skrivit några rader om. 100 år har förflutit sedan brevbäraren Ferdinand Cheval satte sista stenen till sitt bygge. Han höll på i trettiofem år, vilket motsvarar tiotusen dagar eller nittiotretusen timmar. På slottet finns en uppmaning: "Plus opiniâtre que moi se mette à l'œuvre" (Att den som är mer envis än jag sätter igång att arbeta).

Vi går runt lite för oss själva i en timme, tittar på slottet både på utsidan och på insidan, innan ett meddelande "skickas ut" att det kommer att berättas mer om slottet framför den östra fasaden kl.11. Eftersom vi inte har valt att ha audioguiden, så blir jag glad att veta att en livslevande guide kommer att berätta mer för oss. Självklart blir det på franska, så min man förstår ingenting, men jag tänker försöka memorera allt, och återberätta för honom senare.

Den 19 april 1836 föds Joseph-Ferdinand Cheval i en liten by ca 15 km ifrån där slottet står idag. Han går i skolan tills han är 13 år gammal, sedan börjar han arbeta.

– Det var vanligt på 1800-talet att man började arbeta så tidigt som möjligt, för att hjälpa till att försörja familjen, säger den engagerade guiden.

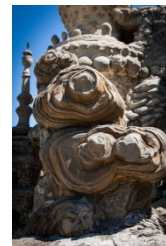
Herr Ferdinand Cheval började arbeta som bagare, och det märks när man tittar på hur han har format vissa detaljer i sitt slott. Han använde sig nämligen av murbruk som han modellerade för att skapa detaljer inne i slottet och på slottets fasad.

– 1867 blir Ferdinand Cheval brevbärare. Varje dag går han sin runda på 32 kilometer och delar ut brev. Efter arbetet går han ut igen med sin skottkärra, en extra runda på cirka 15 kilometer, för att samla stenar, berättar guiden.

”Vad annat kan man göra när man ständigt går i samma landskap, än att dagdrömma. För att förströ mina tankar, byggde jag ett sagoslott i min fantasi.” skrev Ferdinand Cheval i sin dagbok.

Det hela började en dag i april 1879. På sin vanliga runda, snubblar Ferdinand Cheval på en sten. Nyfiken, bestämmer han sig för att gräva upp stenen. Det han plockar upp från jorden är en sten som har en så märklig form att den påminner honom om en dröm. Han tar med sig stenen för att betrakta den i lugn och ro. Dagen därpå går han tillbaka till samma plats och hittar ännu vackrare stenar. ”Eftersom Naturen vill skulptera, kommer jag att arbeta med murverk och arkitektur”, sa brevbäraren till sig själv.

I sitt grönsaksland börjar han bygga. Grannarna tycker att han är galen, men han bryr sig inte, arbetar ihärdigt och ett par år senare, 1881, har han skapat färdigt ”Le bassin” (vattensålen) och ”La cascade” (vattenfallet) samt ”La Source de la Vie” (Livets källa).

– I mitten finns en sten, som ser ut som en sköldpadda, pekar guiden. På andra ställen på slottet kan man se stenar som liknar djur. Ferdinand Cheval har använt stenarna så som naturen hade skapat dem. Endast ibland använde han murbruk för att ge dem en annan skepnad, eller för att skapa själva slottet.

Ferdinand Cheval fick utstå mycket kritik. Men han byggde vidare, så småningom köpte han upp grannarnas jordstycken, så att han kunde utvidga sitt verk. Under sin livstid blev han aldrig erkänd som konstnär. Utan först 1969 klassificerades hans slott som historiskt monument av den franske författaren och politikern André Malraux, som ansåg att slottet var det enda arkitekturexemplaret av naiv konst. Ferdinand Cheval var dock allt annat än naiv; han reste aldrig, hade gått i skolan endast få år, men han läste mycket; han var självlärd och väldigt kultiverad. För sin tid var han väldigt ”ouvert d’esprit” (öppensinnad, fördomsfri). I hans slott binds världens olika religioner samman. Det finns bl.a. en moské, ett hinduiskt tempel, en egyptisk gravkammare, och inne i slottet följande mening: ”Les fées de l’orient viennent fraterniser avec les fées de l’occident” (de orientaliska feerna kommer för att fraternisera med de occidentala feerna); detta innebär att i hans slott umgås religionerna utan att se ned på varandra. Han var en förespråkare till dialogen mellan de olika religionerna, vilket var verkligen nytänkande på den tiden.

Däremot var han ingen arkitekt. Han byggde sitt slott direkt på marken, så som ett barn bygger ett sandslott. Det fanns inga fundament till slottet, så efter många år började det dyka upp sprickor i slottet.

– 2007 var man tvungen att anlägga fundament till slottet, så att slottet inte skulle kollapsa. Då användes det samma teknik som för Pisatornet. Det var mycket imponerande, berättar den kvinnliga guiden.

Hon berättar vidare för oss att Ferdinand Cheval byggde ett vattenkanalsystem i hela slottet, så att när det regnade, samlades regnvatten i de små fontänerna som finns utplacerade lite varstans. När Ferdinand Cheval hade besökare, gick han upp med en vattenfylld spann till översta delen av slottet, där det finns ett sorts vattentorn, och hällde i vattnet så att besökarna kunde beundra hur vattnet rann ner igenom slottets alla kanaler och samlades i fontänerna.

– Men man var tyvärr tvungen att mura igen alla kanalerna, för att slottet inte skulle eroderas inifrån. Det är ett ständigt renoverande, om man vill bevara slottet till eftervärlden, säger guiden.

Ferdinand Cheval var en pionjär i mycket. Han var t.ex. den förste att åtala en fotograf för bildrättigheter. Det var nämligen så att redan 1905 började Ferdinand Cheval ta betalt för inträdet till slottet. Han skapade också sina egna vykort. En dag upptäckte han dock att någon annan sålde vykort med hans slott på; denna person hade inte bett honom om tillåtelse att publicera bilder på hans verk, så Ferdinand Cheval åtalade honom. Hur det gick sedan, och vem som vann tvisten visste inte guiden.

Brevbäraren tyckte om att visa sitt verk. Han byggde en bostad nordöst om slottet. Till huset byggde han en terrass, där hans gäster kunde stå och beundra slottet. Men med åren ruttnade terrassen, så Ferdinand Cheval byggde ett utsiktstorn mitt emot den östra fasaden. Där kan man idag fortfarande stå och betrakta slottet i hela dess prakt.

– Herr Cheval var verkligen en konstnär som arbetade mycket med ljus och skuggor. Precis innanför ingången till slottet i norra delen av slottet, finns det ett litet rum, kallat "La crèche merveilleuse" (Den fantastiska krubban) som gör sig bäst i solnedgången, informerar guiden oss. I det rummet finns ett stort antal snäckor.

– Var hittade han alla snäckorna? frågar en av turisterna. Här är vi mitt på landet, det finns inget hav, bara en å.

Man vet att havet för väldigt länge sedan nådde ända upp till där vi befinner oss idag, men nu finns det inte så många snäckor här. Det sägs att Ferdinand Cheval hade en släkting som bodde i Marseille, och det är möjligt att den här släktingen skickade snäckor till honom, via brev.

– I mitten av slottet finns det en grav. Herr Cheval önskade bli begravd där, men han fick inte av de stränga prästerna. Han skulle inte begravas i ett grönsaksland, utan i vigd jord i kommunens kyrkogård, bestämde prästerna. Så Ferdinand Cheval byggde ett eget gravmonument på kyrkogården, som ligger ca 900 meter från slottet. Och som verkligen är värt ett besök, informerar guiden.

Vi bestämmer att vi ska gå dit på eftermiddagen.

Allt det här är väldigt fascinerande, tycker jag. Nu, när jag har fått reda på så mycket om slottet och om brevbäraren Cheval, så vill jag bara återkomma, för att kunna uppleva platsen under ett annat ljus och fördjupa mig ännu mer i slottets alla detaljer. Men det viktigaste budskap som slottet vill meddela oss är det som Ferdinand Cheval skrev inne i slottet: "En créant ce rocher j'ai voulu prouver ce que peut la volonté." (Genom att bygga denna klippa har jag velat bevisa vad viljan kan åstadkomma.) Om man verkligen vill, så är inget omöjligt. Det är det här slottet ett bevis på.

Not: Oberoende av alla konstnärliga strömmar, utan att tillhöra någon byggnadsteknik, är "Det ideala slottet" en illustration på naiv arkitektur. Försvaret av André Malraux, som klassificerade slottet som historiskt monument 1969.

Ferdinand Cheval var samtida med Antoni Gaudí. De träffades aldrig, och kände inte varandra, men bägge är så kallade "Naturens arkitekter"; d.v.s. att de använde sig av naturen för att skapa sina verk. Båda är föregångare till en utopisk och organisk arkitektur. Den ene proletär, den andra tillhörande en högre samhällsklass, utformar de ett nytt sätt att använda rymden och att upprätta bindningar mellan naturen och religionen. Trots att de är oklassificerbara, skriver de in sig i marginalen på flera viktiga konstnärliga strömmar: Barock, Jugend och surrealism.
